

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาโลกธรรม ๘ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) วิธีการจัดการโลกธรรม ๘ ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา ซึ่งมีผลการวิจัย ดังนี้

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า โลกธรรม ๘ หมายถึง ธรรมที่มีประจำโลก ธรรมดาของโลก ธรรมที่ครอบงำโลก หรือ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกก็เป็นไปตามอำนาจ ธรรมดาของโลก ธรรมที่ครอบงำโลก หรือ ธรรมที่ประจำโลก เรื่องของโลกที่มีอยู่ประจำชีวิต สังคม และโลกของมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม มี ๘ ประการ กล่าวคือ มีลาภ เสื่อมมีลาภ มียศ เสื่อมมียศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ โลกธรรม ๘ ประการนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต บุคคลที่ไม่เคยคบกับสัตบุรุษ ไม่เคยฟังธรรมจากสัตบุรุษ ไม่เคยน้อมนำธรรมจากสัตบุรุษมาใคร่ครวญ เมื่อถูกตกอยู่ในโลกธรรมทั้ง ๘ ประการก็จะมีจิตใจอ่อนไหว เมื่อถูกครอบงำจะส่งผลทำให้เกิดความน้อยใจ เสียใจ พอใจ ดีใจ เป็นต้น

โลกธรรม แบ่งออกเป็น ๘ ชนิด จำแนกออกเป็น ๒ ฝ่าย มีลักษณะควบคู่กัน ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกัน มีคุณลักษณะ กล่าวคือ ฝ่ายอริฏฐารมณ์ อารมณ์ที่น่าปรารถนาและฝ่ายอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา จำแนกตามลักษณะเป็นคู่ เป็นธรรมคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับโลกธรรม มียึดหลักของศรัทธาเป็นพื้นฐาน เมื่อไม่มีความเชื่อเรื่องโลกธรรมจะทำให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนโดยไม่มีวิธีการที่จะนำมาเพื่อป้องกันและแก้ไขต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างนี้ ดังนั้น โลกธรรมจึงเป็นหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือคอยช่วยตัดเตือนและระวังป้องกันอย่างดีให้แก่ชีวิต

จากการศึกษาเรื่องโลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พบว่าเมื่อบุคคลได้ศึกษาเรื่องไตรลักษณ์จนเข้าใจดี ถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่ใช่อัตตาไม่ใช่ตน อันเป็นหลักปฏิบัติซึ่งจะทำให้เราเข้าใจถึงโลกธรรม ๘ ได้เป็นอย่างดี เพราะทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นของคู่กันเสมอ เมื่อสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นอีกสิ่งหนึ่งก็จะดับไปไม่สามารถเกิดขึ้นในขณะเดียวกันได้ คือไม่สามารถคงทนอยู่ในสภาพใดสภาพหนึ่งได้ตลอดไป คือ เมื่อมีลาภ อาจจะมีลาภ เมื่อมียศ อาจจะมียศ มีนินทา มีสรรเสริญ มีสุข มีทุกข์ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้กับทุกคน อยู่ในกฎของไตรลักษณ์

การปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีพของคฤหัสถ์ ได้แก่ ๑. สัจจะ ความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง ๒. ทมะ การฝึกฝน การข่มใจฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตนนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ๓. ขันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย ๔. จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตน

การปฏิบัติตามหลักธรรมข้อ หิริ ความละอายต่อบาปทุจริต จะเห็นได้ว่า มีความสำคัญ เป็นเครื่องป้องกันบาปทุจริต กล่าวคือ กายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการประกอบอกุศล ธรรม โอตตปเป ความเกรงกลัวต่อผลของบาปทุจริตว่า มีผลทำให้เกิดความทุกข์ ความเสียหายทั้งแก่ ตนเองและแก่สังคม โดยส่วนรวม จึงไม่กล้าประพฤติเพราะกลัวจะได้รับผลเช่นนั้น

ดังนั้น ในการปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นนั้นจึงเป็นเหตุทำให้เกิดโลกธรรมฝ่าย อริยธรรม ซึ่งในโลกธรรมฝ่ายดีที่มนุษย์โลกต้องการทุกคน และประสงค์อยากให้เกิดแก่ชีวิตของ ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมระดับประเทศ บุคคลที่ปฏิบัติต่อโลกธรรมของสาวสมัยพุทธกาล ดังที่ทราบกันแล้วว่าการสรรเสริญบุคคล ยกย่อง นำมาซึ่งความดีให้ผู้อื่นได้รับรู้ จะกล่าวต่อหน้าหรือ กล่าวลับหลัง จัดเป็นการสรรเสริญทั้งสิ้น ผู้วิจยได้ทำการยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำ สอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนได้รับการยกย่องสรรเสริญทั้งจากองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าหรือจากบุคคล หน่วยงานต่าง ๆ ดังเช่น พระสารีบุตรเถระ พระมหาโมคคัลลาน เเถระ พระอัญญาโกณฑัญญะ นางวิสาขาอุบาสิกา เป็นต้น ส่วนบุคคลที่ปฏิบัติต่อโลกธรรมไม่ถูกต้อง ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ผู้วิจยได้ยกตัวอย่างเช่น พระเทวทัตที่ถูกกล่าวสาปแช่งการ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ได้รับจากมหาชน และได้รับจากพระเจ้าอชาตศัตรู ด้วยความไม่เข้าใจในความเป็น ธรรมดาของโลก หรือโลกธรรมจึงมีความปรารถนาลาเกินพอดี หวังจะเป็นพระศาสดาปกครอง พระภิกษุแทนพระพุทธเจ้า เป็นต้น

ตามทัศนะของพระเถระ ชาวกัมพูชาทั้ง ๕ ท่าน พบว่า ลักษณะของโลกธรรมตามทัศนะ ของพระเถระทั้ง ๕ ท่าน กล่าวถึงลักษณะของโลกธรรมทั้ง ๘ อาทิเช่น ลักษณะของโลกธรรมตาม ทัศนะของสมเด็จพระมมสิขิต (ลวี แอม) กล่าวว่า ลักษณะโลกธรรม ๘ ที่มีประจำโลก คือได้ลาภ เสริมลาภ ได้ ยศ เสริมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ในที่นี้ การที่เราชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตามมัน ย่อมเกิดขึ้นทุกคนนั่นเอง ฝ่ายพระภิกษุชุมบาล (เขี้ยว ชุม) กล่าวว่า โลกธรรม คือ ธรรมสำหรับโลก ธรรมตามมนุษย์เราทุกคนจะมีความปรารถนาความสุขของโลกตลอดจนถึงความสุขที่ได้มาจาก กิเลส อย่างนี้เป็นต้น

ด้านหลักปฏิบัติต่อโลกธรรมตามทัศนะของพระเถระ ๕ ท่าน พบว่า แต่ละท่านยึดหลัก ปฏิบัติที่แตกต่างกันบ้าง และยึดหลักธรรมที่ตรงกันบ้าง อาทิเช่น สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี สมเด็จพระสังฆราชในคณะสงฆ์มหานิกาย (ชวน ณาต โชตญาโณ) เราไม่ควรเพเลิดเพเลินกับของใหม่หรือของ เก่าว่า เป็นของเรา คือเรายึดหลักสติสัมปชัญญะมาพิจารณาให้เห็นถึงค วามเป็นจริง คือ สพเพ ธรรมดา อภินิเวสยา สิ่งทั้งปวงไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ท่านแสดงถึงหลักปฏิบัติต่อโลกธรรมโดยใช้กฎ สติสัมปชัญญะมาเป็นแนวทางของการปฏิบัติธรรม หลักปฏิบัติต่อโลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระ มหาโฆษนนท์ (วาเยาว) ใช้ปัญญาพิจารณาปฏิบัติตามกฎของไตรลักษณ์ควบคู่กับการเจริญสมถกร รมฐาน หรือการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน หลักปฏิบัติต่อโลกธรรมตามทัศนะของสมเด็จพระมมสิขิต (ลวี แอม) ท่านยึดหลักตามกฎของสติ ผู้ที่มีสติมั่นคงแล้วไม่ปล่อยให้อารมณ์ไปอยู่ในที่อื่นต่าง ๆ ไม่ให้ อารมณ์ไปยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ึ่งเป็นพื้นฐานการนำไปสู่วิธีปฏิบัติกรรมฐาน หลักปฏิบัติต่อโลก ธรรมตามทัศนะของพระภิกษุชุมบาล (เขี้ยว ชุม) ยึดหลักธรรมะ คือ ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุณฺชนผู้ที่มีได้ เรียนรู้ ชีวิตสัตว์โลกทั้งหลายอยู่ในโลกนี้ ไม่มีใครกำหนดได้ ชีวิตเราทุกคนเปรียบเหมือนใบไม้ที่ลอย อยู่ใบบนน้ำลอยไปลอยมาเพราะเช่นนั้นเราควร พิจารณาหลักธรรมะ เพื่อนำมาสู่วิธีการปฏิบัติ

วิปัสสนากรรมฐาน หลักปฏิบัติต่อโลกธรรมตามทัศนะของพระธมมวิปัสสนา (ลำ บุนเธิ่น เกตุธมโม) ท่านยึดเอาหลักอุเบกขาบารมี ในการปฏิบัติมี ๒ อย่าง ได้แก่ วิปัสสนุเบกขา อาวัชชนุเบกขา ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

โลกธรรม ๘ ในทัศนะของพระเถระในประเทศกัมพูชาทั้ง ๕ ท่าน มีการพิจารณาเห็นโลกธรรมอย่างลึกซึ้งชัดเจน แต่ละท่านสามารถอธิบายโลกธรรมทางด้านความหมาย ด้านลักษณะ และด้านหลักปฏิบัติให้ได้ทราบชัดในหลากหลายแง่มุมที่ต่างกันบ้างคล้ายกันบ้างแต่ มีเป้าหมายเดียวกันคือความพ้นทุกข์นั่นเอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา จึงขอเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญ ของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักของโลกธรรมว่า สามารถแก้ไข้ปัญหาของสังคมกัมพูชา หรือทุก ๆ สังคมได้ โดยเฉพาะหลักธรรมเรื่องโลกธรรม ๘ เป็นหลักธรรมที่แสดงให้ทราบชัดถึง ความสุข และความทุกข์ทั้ง ๒ ด้าน ที่เกิดจากหลักธรรมนี้ ทุกองค์กรของสังคมกัมพูชาในปัจจุบัน ควรให้สถาบันของสงฆ์ หรือทุกสถาบันทุกระดับ ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งถูกต้อง เมื่อมีการศึกษาในเรื่องโลกธรรม ๘ อย่างถูกต้อง ก็จะแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลทุกสังคมให้ตระหนักถึงความผิดหรือถูก มีพฤติกรรมที่ดีขึ้นมีความเห็นถูกต้อง เมื่อทุกคนมีความประพฤติดี มีความเห็นที่ถูกต้องปัญหาต่าง ๆ ของคนในสังคมก็จะลดลงได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรื่องโลกธรรม ๘ ของพระเถระในประเทศกัมพูชา ในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นแง่มุมหรือประเด็นสำคัญอื่นๆ ที่น่าศึกษาวิจัยพร้อมกันไปในครั้งนี้ ด้วยแต่ผู้วิจัยมีข้อจำกัดเรื่องขอบเขตสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ จึงไม่อาจศึกษาเพื่อนำมาเสนอไว้ในงานวิจัยนี้ได้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ในประเด็นหัวข้อ ดังนี้

๑. ควรศึกษาวิเคราะห์โลกธรรม ๘ ที่เกิดขึ้นกับพระเถระในสมัยพุทธกาล
๒. ควรศึกษาวิเคราะห์โลกธรรมกับการดำเนินชีวิตในสังคมกัมพูชาในปัจจุบัน
๓. ควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโลกธรรม ๘ ตามทัศนะของพระมหาเถระในประเทศไทยและตามทัศนะของพระมหาเถระในประเทศกัมพูชา